

Maciej Lewandowski

Wspólnotowe instrumenty prawa cywilnego — wykonanie programu haskiego

Abstract: The article is a critical evaluation of the implementation of the Hague Programme (2005—2010) in the field of civil law. While almost all instruments that Programme had provided for have been adopted (and accompanied by the strengthening of operational structures like European Judicial Network or e-justice tools) the shortcomings have become more visible. The inconsistency of instruments is one of them. The growing importance of the external dimension of the JHA policy has been described in detail in this article.

Keywords: Hague Programme; civil law; international private law; European Union; external dimension of JHA

Budowanie obszaru wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości Unii stało się jedną z priorytetowych działalności. Dynamikę oraz zakres prac — od czasów Tampere w 1999 r. — wyznaczają wieloletnie programy. W dniu 5 listopada 2004 r. Rada Europejska przyjęła kolejną jego edycję na lata 2005—2010 pod nazwą program haski.

W ocenie Komisji Europejskiej¹, w okresie obowiązywania programu haskiego poczyniono „[...] znaczące postępy [...] w sferze wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych i handlowych. Obywatele UE dysponują obecnie prostszymi i szybszymi środkami dochodzenia drobnych

¹ Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions — Justice, freedom and security in Europe since 2005: an evaluation of The Hague programme and action plan — An extended Report on the evaluation of the Hague Programme {COM(2009) 263 final} {SEC(2009) 765 final} {SEC(2009) 767 final}.

roszczeń i wierzytelności². UE wprowadziła zharmonizowane reguły dotyczące prawa mającego zastosowanie w odniesieniu do odpowiedzialności cywilnej i umów³. Udoskonalono współpracę sądową, rewidując przepisy dotyczące doręczania dokumentów⁴. Istotne zmiany w zakresie zewnętrznych aspektów współpracy sądowej⁵ obejmowały przystąpienie przez WE do Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego⁶ oraz podjęte przez Komisję prace przygotowawcze w dziedzinie metod poprawy wykonywania wyroków w UE⁷. Zajęto się również niektórymi aspektami mediacji w sprawach cywilnych i handlowych, w celu promowania alternatywnych metod rozstrzygania sporów⁸.

Nowe rozporządzenie dotyczące spraw małżeńskich i odpowiedzialności rodzicielskiej zagwarantowało dzieciom możliwość utrzymywania re-

² Rozporządzenie (WE) nr 861/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 lipca 2007 r. ustanawiające europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń. Dz.U. L 337 z 21 grudnia 2007 r., s. 113.

Rozporządzenie (WE) nr 1896/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 grudnia 2006 r. ustanawiające postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty. Dz.U. L 399 z 30 grudnia 2006 r., s. 1.

³ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 593/2008 z dnia 17 czerwca 2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I). Dz.U. L 177 z 4 lipca 2008 r., s. 6.

Rozporządzenie (WE) nr 864/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 lipca 2007 r. dotyczące prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych (Rzym II). Dz.U. L 199 z 31 lipca 2007 r., s. 40.

⁴ Rozporządzenie nr 1393/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. dotyczące doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych (doręczanie dokumentów) oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1348/2000. Dz.U. L 324 z 10 grudnia 2007 r., s. 79.

⁵ 2006/325/WE: Decyzja Rady z dnia 27 kwietnia 2006 r. dotycząca zawarcia umowy pomiędzy Wspólnotą Europejską a Królestwem Danii w sprawie właściwości sądów oraz uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych. Dz.U. L 120 z 5 maja 2006 r., s. 22.

2006/326/WE: Decyzja Rady z dnia 27 kwietnia 2006 r. dotycząca zawarcia umowy pomiędzy Wspólnotą Europejską a Królestwem Danii w sprawie doręczania dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych lub handlowych. Dz.U. L 120 z 5 maja 2006 r., s. 23.

⁶ 2006/719/WE: Decyzja Rady z dnia 5 października 2006 r. w sprawie przystąpienia Wspólnoty do Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego. Dz.U. L 297 z 26 października 2006 r., s. 1.

⁷ Zielona Księga — Skuteczne wykonywanie orzeczeń w Unii Europejskiej: dostępność informacji o majątku dłużnika. KOM/2008/0128 wersja ostateczna. Zielona Księga w sprawie poprawy skuteczności wykonywania orzeczeń w Unii Europejskiej: zajmowanie rachunków bankowych {SEK(2006) 1341}. KOM/2006/0618 wersja ostateczna.

⁸ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/52/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych. Dz.U. L 136 z 24 maja 2008 r., s. 3.

gularnych kontaktów z obojgiem rodziców po separacji oraz wprowadziło jasne reguły mające zniechęcić do uprowadzeń dzieci na terytorium całej UE. Po ratyfikacji kolejnego rozporządzenia przyspieszeniu ulegnie proces dochodzenia roszczeń alimentacyjnych w UE⁹[63]. Rada i Parlament rozpoczęły też dyskusje nad wnioskiem prawodawczym dotyczącym prawa do rozwodu (znanym jako Rzym III)¹⁰.

Program haski miał doprowadzić do pełnej realizacji programu wzajemnego uznawania w sprawach cywilnych¹⁰. Nic dziwnego, że wiele wymienionych w nim przedsięwzięć było kontynuacją prac rozpoczętych wcześniej. Projekt Rzymu II¹¹ powstał w lipcu 2003 r., europejskiego nakazu zapłaty¹² — w marcu 2004 r., a dyrektywy mediacyjnej — w październiku 2004 r.¹³.

Ambitne cele programu wzajemnego uznawania z roku 2001 w dużym stopniu udało się, dzięki programowi haskiemu, osiągnąć. Pozostałe jeszcze do realizacji projekty mają być zakończone — zgodnie z programem haskim — w roku 2011.

Jednym z najtrudniejszych projektów programu haskiego była kompleksowa regulacja norm kolizyjnych w postaci rozporządzenia Rzym I (dla zobowiązań umownych) oraz Rzym II (dla zobowiązań pozaumownych). Niepowodzeniem natomiast zakończyła się próba¹⁴ uzupełnienia rozporządzenia Bruksela IIa o reguły kolizyjne dla rozwodu i separacji. Podczas posiedzenia w czerwcu 2008 r. Rada była zmuszona odnotować brak jednomyślności wymaganej do przyjęcia tego instrumentu. Podczas lipcowej debaty przyjęła do wiadomości, iż co najmniej 8 państw zamierza skierować do Komisji wnioski o uruchomienie wzmocnionej współpracy na podstawie art. 11.1 TWE oraz art. 43 TUE i w związku z art. 61c oraz 65b. TUE. Taki wniosek został ostatecznie skierowany przez 11 państw. Komisja Europejska, mimo kilkakrotnych zapowiedzi, nie zdecydowała się jednak przedstawić projektu. Wpływ na to miały obawy licznej grupy państw zarówno co do możliwości wzmoc-

⁹ Rozporządzenie Rady (WE) nr 4/2009 z dnia 18 grudnia 2008 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych. Dz.U. L 7 z 10 stycznia 2009 r., s. 1.

¹⁰ Komunikat Rady «Projet de programme des mesures sur la mise en oeuvre du principe de reconnaissance mutuelle des décisions en matière civile et commerciale» (J.O. z 15 stycznia 2001 r., seria C, s. 1—9).

¹¹ KOM (2003)427.

¹² KOM (2004)0173.

¹³ KOM (2004)718.

¹⁴ Wniosek ROZPORZĄDZENIE RADY zmieniające rozporządzenie (WE) nr 2201/2003 w odniesieniu do jurysdykcji i wprowadzające zasady dotyczące prawa właściwego w sprawach małżeńskich KOM (2006)399.

nionej współpracy w tak wąsko zakreślonym obszarze (prawo właściwe dla rozwodu), jak i co do ryzyka politycznego, jakim byłoby uruchomienie tego instrumentu po raz pierwszy. Inicjatorzy wzmocnionej współpracy wskazywali, iż *de facto* ma już ona miejsce wobec korzystania przez Danię z klauzuli *opt-out* oraz wykorzystywania przez Zjednoczone Królestwo oraz Irlandię klauzuli *opt-in*.

Bardzo szybko przebiegały prace nad rozporządzeniem alimentacyjnym. Jedną z przyczyn była chęć zapewnienia spójności z negocjowaną równolegle na forum konferencji haskiej konwencją o międzynarodowym dochodzeniu alimentów na rzecz dzieci i innych członków rodziny¹⁵, jak również protokołu do niej o prawie właściwym dla zobowiązań alimentacyjnych¹⁶. Niechęć Zjednoczonego Królestwa do przyjęcia jednolitych przepisów o prawie właściwym spowodowała, iż nie będzie ono stroną protokołu. Rozporządzenie WE w zakresie prawa właściwego odsyła do protokołu haskiego, a jednocześnie wprowadzono doń dodatkową sekcję 2 w rozdziale IV, regulującą uznawanie i wykonywanie orzeczeń w państwie członkowskim Unii niebędącym stroną protokołu haskiego¹⁷.

Inicjatywa w sprawie prawa właściwego, jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach spadkowych została przygotowana przez Komisję w 2008 r. Niepewność co do wyników drugiego głosowania w Irlandii spowodowała odłożenie przedstawienia projektu na październik 2009 r.

Instrument prawa europejskiego odnoszący się majątkowych ustrojów małżeńskich był przewidziany już w Wiedeńskim Planie Działania z 1998 r. Komisja przedstawiła, zgodnie z programem haskim, Zieloną Księgę¹⁸. 28 września 2009 r. odbyło się wysłuchanie publiczne, co pozwala oczekiwać, że projekt będzie przyjęty w ciągu roku.

Nowum programu haskiego polegało na przyjęciu kilku procedur europejskich wprost regulujących postępowania z elementem zagranicznym. Europejski Tytuł Wykonawczy przyjęty w 2004 r. został uzupełniony o postępowania:

- w sprawie drobnych roszczeń,
- w sprawie europejskiego nakazu zapłaty.

Tradycji stanowienia prawa europejskiego stało się zadość, albowiem każdy z tych instrumentów zawiera nieco odmiennie skonstru-

¹⁵ Komisja przedstawiła projekt decyzji o związaniu się przez UE konwencją KOM (2009)373 z 28 lipca 2009 r.

¹⁶ Rada uzgodniła związanie się przez UE protokołem. Decyzja zostanie formalnie podjęta i opublikowana po otrzymaniu opinii PE.

¹⁷ Wielka Brytania 17.01.2009 r. złożyła wniosek o skorzystanie z *opt-in* do rozporządzenia. Komisja wniosek zaakceptowała. IE uczestniczyła w przyjęciu rozporządzenia.

¹⁸ KOM (2006) 400 z 17 lipca 2006 r.

owane przesłanki ponownego badania i przepisy dotyczące doręczania. Postulat programu haskiego „wprowadzenia jednolitych standardów dla procedur¹⁹ i dokumentów oraz poprzez opracowywanie minimalnych standardów dla takich aspektów prawa proceduralnego, jak doręczanie dokumentów sądowych oraz pozasądowych, wszczynanie postępowań, postępowanie egzekucyjne oraz przejrzystość kosztów”²⁰ pozostaje niezrealizowany. Znowelizowano rozporządzenie o doręczaniu dokumentów, w którym m.in. ujednolicono terminy potwierdzenia odbioru przez jednostkę przyjmującą oraz terminy odmowy przyjęcia, jak również zharmonizowano zasady ich obliczania²¹. Nieco ograniczono stosowanie „podwójnej daty” (art. 9). Celem zapewnienia przewidywalności kosztów doręczenia wprowadzono obowiązek ustalenia przez państwa członkowskie stałej opłaty (art. 11).

Prace związane z postępowaniem egzekucyjnym, istotnym z punktu widzenia działania jednolitego rynku, są na etapie przewidzianym w programie haskim, czyli w toku prac analitycznych. Zielona Księga na temat wyjawienia majątku dłużnika ukazała się z rocznym opóźnieniem (06.03.2008 r.) i odbyło się wysłuchanie publiczne jej poświęcone. W październiku 2006 r. ukazała się Zielona Księga na temat zabezpieczenia²² na rachunku bankowym dłużnika. Rok później odbyły się konsultacje publiczne temu poświęcone. Z racji znaczenia skutecznej egzekucji roszczeń pieniężnych należy oczekiwać kontynuacji prac nad tym tematem. Niewykluczone, iż może to nastąpić za polskiego przewodnictwa w Unii.

Opóźniają się prace nad nowelizacją rozporządzenia Bruksela I. Sprawozdanie Komisji ukazało się w roku 2009 (zamiast w 2007). Znaczenie tego instrumentu dla obrotu prawnego w Unii powoduje daleko idącą ostrożność w postulowaniu zmian. Rośnie jednak akceptacja dla rezygnacji z *exequatur*. Ten postulat jest motywem przewodnim całego programu wzajemnego uznawania i wykonywania orzeczeń. Toczą się w Radzie dyskusje na temat celowości rezygnacji z klauzuli porządku publicznego, mimo praktycznego braku odwoływania się do niej przez sądy

¹⁹ Zielona Księga była planowana na rok 2008.

²⁰ Ustęp drugi pkt 3.4.2 programu haskiego.

²¹ *Vide* motyw (20). Przy ustalaniu okresów i terminów przewidzianych w niniejszym rozporządzeniu powinno się stosować przepisy rozporządzenia Rady (EWG, Euratom) nr 1182/71 z dnia 3 czerwca 1971 r., określającego zasady mające zastosowanie do okresów, dat i terminów.

²² W literaturze przedmiotu błędnie używa się (w ślad za tłumaczeniem Zielonej Księgi przez Komisję na język polski) terminu „zajęcie”. W projektowanym instrumencie chodzi o zabezpieczenie celem uniemożliwienia dłużnikowi przeniesienia środków na inny rachunek. Nie wyklucza to przekształcenia tego tytułu w tytuł do zajęcia (i przeniesienia na rachunek wierzyciela), co także było jednym z tematów konsultacji.

państw członkowskich. Przesądzone wydaje się utrzymanie wyłączenia arbitrażu z zakresu rozporządzenia. Analizowane natomiast jest miejsce rozporządzenia w międzynarodowym porządku prawnym oraz kwestia uznawania orzeczeń z państw trzecich. Nowelizacja będzie jednym z najważniejszych tematów Rady w latach 2010—2011.

Flagowym projektem kadencji Barroso I, a zwłaszcza DG SANCO (ds. zdrowia oraz ochrony konsumenta) miały być wspólne ramy odniesienia (Common Frame of Reference — CFR) dla prawa kontraktowego. Historia CFR jest dłuższa niż program haski²³. Zakładano ich przyjęcie w 2009 r. W grudniu 2008 r. została opublikowana tzw. akademicka wersja CFR. Rada UE kilkakrotnie zajmowała stanowisko wobec CFR. Stało się jasne, że harmonizacja prawa materialnego w zakresie zobowiązań umownych jest politycznie nie do zaakceptowania. Trudno też lekceważyć przeszkody natury prawnej. CFR ma służyć za zasobnik (*toolbox*) wspomagający legislatora europejskiego w jego pracy. Nie będzie miał dlań charakteru wiążącego. Z CFR mogą także korzystać krajowi legislatorzy w toku wdrażania prawa europejskiego do porządku krajowego. Rada skoncentrowała się w pierwszym okresie na próbie uzgodnienia podstawowych zasad zobowiązań umownych, wspólnych dla systemów wszystkich państw członkowskich. Praca nie jest zakończona. Nie wyklucza się wykorzystania wyników „akademickiego” CFR do wdrożenia w miarę całościowego zespołu przepisów prawa kontraktowego do stosowania w umowach konsumenckich zawieranych elektronicznie. Wybór tego systemu dla umowy następowałby przez kliknięcie przycisku na stronie internetowej. Dlatego koncepcja znana jest pod nazwą „blue button”²⁴.

W ramach programu haskiego Komisja rozwijała narzędzia ułatwiające w praktyce współdziałanie organów wymiaru sprawiedliwości oraz kontakt obywateli z nimi. Okrzepła Europejska Sieć Sądownicza ds. cywilnych i handlowych²⁵. Znacznie zwiększył się zasób informacyjny na jej stronie internetowej²⁶. Duża jego część jest sformułowana w przystępnej dla laika formie we wszystkich językach Unii Europejskiej. Celem zapewnienia Komisji możliwości stałej konsultacji z praktykami wybranych aspektów unijnej polityki w obszarze wymiaru sprawiedliwości powoła-

²³ KOM (2001)398; KOM (2004)651.

²⁴ Zob. H. Schulte-Nölke: *EC law on the formation of Contract — from the Common Frame of Reference to the Blue Button*. „European Review of Contract Law” 2007, no. 3.

²⁵ Obecnie jej działanie reguluje Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady nr 568/2009/WE z dnia 18 czerwca 2009 r. zmieniająca decyzję Rady 2001/470/WE ustanawiającą europejską sieć sądową w sprawach cywilnych i handlowych.

²⁶ http://ec.europa.eu/civiljustice/index_en.htm.

no w 2008 r. Justice Forum²⁷. Przy życzliwej wykładni można przyjąć, że w ten sposób zrealizowano postulat programu haskiego „warsztaty UE propagujące współpracę prawników celem określenia najlepszych praktyk” (termin realizacji: 2006 r.).

Oprócz sprawozdania nt. rozporządzenia Bruksela I Komisja przedstawiła raport z działania rozporządzenia 1206/2001 dotyczącego pomocy w przeprowadzaniu dowodu²⁸. Nie postulowała jego zmiany. Podkreśliła potrzebę szerszego stosowania nowoczesnych technik, w tym wideokonferencji. Ukazało się także sprawozdanie Komisji dotyczące dyrektywy 2004/80 odnoszącej się do kompensaty dla ofiar przestępstw²⁹. Również w tym przypadku Komisja wstrzymała się od przedłożenia nowelizacji.

W okresie realizacji programu haskiego wzrosło znaczenie umów międzynarodowych dla kształtowania wspólnotowego porządku prawnego. WE stała się stroną statutu Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego³⁰. Była aktywnym uczestnikiem negocjacji na tym forum konwencji o klauzuli wyboru sądu wyłącznie właściwego, konwencji o dochodzeniu roszczeń alimentacyjnych. Nie zawsze jest możliwe wypracowanie jednolitego stanowiska WE. Przykładem tego jest niemożność podjęcia decyzji w sprawie związania się przez Unię (lub rezygnacji z tego) konwencją haską o prawie właściwym dla papierów wartościowych w posiadaniu pośrednika. W 2008 r. — po uregulowaniu w zakresie umów prawa prywatnego międzynarodowego hiszpańsko-brytyjskiego sporu o Gibraltar — stało się możliwe przyjęcie przez Radę Decyzji upoważniającej państwa członkowskie Unii do ratyfikowania konwencji haskiej z 1996 r. o jurysdykcji, prawie właściwym, uznawaniu, wykonywaniu i współpracy w odniesieniu do władzy rodzicielskiej³¹. W 2008 r. Rada dokonała przeglądu konwencji haskich, których stroną mogłaby stać się Wspólnota Europejska. Stanowisko zostało przedstawione w liście z 14.10.2008 r. do Sekretarza Generalnego konferencji³². Przypomniła, iż wszystkie państwa UE są stronami konwencji *apostille* z 1961 r. oraz konwencji o cywilnych aspektach uprowadzenia dziecka (z 1980 r.). Unia nie podejmie działań w kierunku jej akcesji do tych umów. Poinformowała o przedłożeniu Radzie 5.09.2008 r. projektu decyzji o podpisaniu konwencji o wyborze sądu³³. Zapowiedziała analizę celowości akcesji WE do następujących kon-

²⁷ KOM (2008)38.

²⁸ KOM (2007)769 z 5 grudnia 2009 r.

²⁹ KOM (2009)190 z 20 kwietnia 2009 r.

³⁰ Decyzja Rady 2006/719 z 5 października 2006 r.

³¹ Decyzja Rady nr 2008/431 z 5 czerwca 2008 r. (O.J. L 151 z 11 czerwca 2008 r.).

³² Dokument Rady nr 15226/08 z 6 listopada 2008 r.

³³ Rada podjęła Decyzję 2009/397 o podpisaniu konwencji przez WE w dniu 26 lutego 2009 r.

wencji: z 1965 r. o doręczeniach, z 1970 r. o pomocy w przeprowadzaniu dowodów, z 1970 r. o rozwodach, z 1980 r. o ułatwieniach w dostępie do wymiaru sprawiedliwości, z 2006 r. o papierach wartościowych. Dała wyraz brakowi zainteresowania akcesją WE do innych konwencji haskich.

Po decyzji Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości³⁴ utrwalona została wyłączna kompetencja zewnętrzna Wspólnoty w dużej części prawa prywatnego międzynarodowego, choć jej zakres nadal bywa przedmiotem sporów w Radzie. Sfinalizowano negocjacje z państwami EFTA nowej konwencji Lugano o jurysdykcji, uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń w sprawach cywilnych oraz handlowych z 30.10.2007 r. Jej wejście w życie spodziewane jest na początku 2010 r.³⁵

W ramach UNCITRAL Komisja negocjowała, w imieniu WE, rozdział o jurysdykcji konwencji o międzynarodowym przewozie towarów drogą morską. Na forum UNIDROIT finalizuje negocjacje konwencji materialnoprawnej dotyczące papierów wartościowych na rachunku pośrednika. WE uczestniczyła w negocjacjach konwencji kapsztadzkiej o międzynarodowych zabezpieczeniach na wyposażeniu ruchomym. W kwietniu 2009 r. (decyzja 2009/370) Rada postanowiła o związaniu się tą konwencją oraz protokołem lotniczym do niej. W marcu 2009 r. Komisja przedstawiła projekt decyzji Rady o związaniu się protokołem kolejowym³⁶ do tejże konwencji. W maju 2005 r. Rada upoważniła Komisję do udziału w negocjacjach nad konwencją UNCITRAL o międzynarodowych umowach gospodarczych zawieranych w drodze elektronicznej³⁷. W 2008 r. powrócono także do kwestii podpisania przez WE konwencji Rady Europy o kontaktach z dzieckiem, ale rozbieżności stanowisk uniemożliwiły podjęcie decyzji³⁸. Przedmiotem prac komitetu prawa cywilnego były także: dodatkowy protokół do konwencji HNS IMO o odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z przewozem drogą morską substancji szkodliwych lub niebezpiecznych³⁹, umowy ICAO dotyczące odpowiedzialności cywilnej za szkody spowodowane wobec osób trzecich⁴⁰.

W 2006 r. zostały zawarte umowy z Danią o rozciągnięciu stosowania na to państwo rozporządzeń Bruksela I oraz o doręczaniu dokumentów. Taki tryb stosowania przez Danię prawa europejskiego wynika z klauzu-

³⁴ Opinia ETS nr 1/03 z 7 lutego 2006 r.

³⁵ Instrument ratyfikacyjny został zdeponowany przez UE w dniu 18 maja 2009 r.

³⁶ KOM (2009)94.

³⁷ Dokument Rady nr 10705/05 z 29.06.2005. Po przyjęciu 23 listopada 2005 r. konwencji przez konferencję dyplomatyczną UNCITRAL Komisja poinformowała Radę, iż nie zamierza przedłożyć projektu decyzji o podpisaniu konwencji przez WE.

³⁸ KOM (2002)520.

³⁹ Dokument Rady 6927/09 z 16 marca 2009 r. (treść dokumentu zastrzeżona).

⁴⁰ Teksty obu konwencji (ryzyko ogólne oraz szkody wynikające z bezprawnych aktów) zostały przyjęte podczas sesji dyplomatycznej ICAO, 20.04.—2.05.2009 r.

li *opt-out*, wyłączającej ten kraj ze współpracy sądowniczej w sprawach cywilnych. Po przyjęciu Traktatu lizbońskiego Dania będzie miała możliwość korzystania z klauzuli *opt-in*. W tym kontekście wypada wskazać, że Traktat lizboński wprowadza na znacznie szerszą skalę mechanizmy defragmentacji prawa europejskiego.

W okresie obowiązywania programu haskiego przyjęto dwa instrumenty, które nie były w ogóle w nim wzmiankowane. 20 sierpnia 2009 r. weszły w życie rozporządzenia:

- nr 664/2009 z 7 lipca 2009 r. ustanawiające procedurę negocjowania i zawierania umów pomiędzy państwami członkowskimi a państwami trzecimi, dotyczących jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń i decyzji w sprawach małżeńskich, w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej oraz w sprawach związanych ze zobowiązaniami alimentacyjnymi, a także prawa właściwego w sprawach dotyczących zobowiązań alimentacyjnych;
- nr 662/2009 z 13 lipca 2009 r. ustanawiające procedurę negocjowania i zawierania umów pomiędzy państwami członkowskimi a państwami trzecimi w sprawie szczegółowych zagadnień dotyczących prawa właściwego dla zobowiązań umownych i pozaumownych.

Stwarzają one państwom członkowskim możliwość negocjowania i zawierania umów międzynarodowych objętych zakresem wyłącznej Wspólnoty Europejskiej. Komisja Europejska sprawdza:

- czy rozwiązania projektowanej umowy nie czynią prawa wspólnotowego nieskutecznym ani nie podważają właściwego funkcjonowania systemu ustanowionego na podstawie jego przepisów,
- czy planowana umowa nie zaszkodzi przedmiotowi ani celowi wspólnotowej polityki zewnętrznej określonej przez Wspólnotę.

Obszarem współpracy, która mimo braku wzmianki o niej w programie zaczęła się dynamicznie rozwijać, była „e-sprawiedliwość”. W efekcie uzgodnień nieformalnej rady ministrów sprawiedliwości oraz spraw wewnętrznych w Dreźnie w styczniu 2007 r. zobowiązano się do współpracy w rozwoju rozwiązań informatycznych. W braku podstawy prawnej do stanowienia standardów technicznych współdziałanie odbywa się na zasadzie dobrowolności. Opiera się na łączeniu krajowych systemów i ich interoperacyjności przy tworzeniu centralnych rozwiązań na szczeblu europejskim jedynie tam, gdzie jest to niezbędne.

W odniesieniu do prawa cywilnego program haski został zrealizowany prawie w pełni. Mimo opóźnienia wielu inicjatyw powstał obszerny korpus norm kolizyjnych, funkcjonują rozwiązania dotyczące jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń. Postulat pełnego zniesienia *exequatur* pozostaje jeszcze na liście spraw do załatwienia. Wprowadzono procedury europejskie, których pierwsze efekty dopie-

ro można obserwować. Nowego znaczenia nabrał wymiar zewnętrzny, zarówno w znaczeniu metody kształtowania prawa europejskiego, jak i tworzenia jednolitych ram współpracy w globalnym świecie dla państw członkowskich UE w ich relacjach z państwami trzecimi. Więcej uwagi poświęcono praktycznym ułatwieniom w postaci standardowych formularzy, wprowadzania informatyki, zwiększenia bezpośrednich kontaktów praktyków. Mimo braku w programie haskim znaczących nowości w porównaniu z programem wzajemnego uznawania z roku 2001, realizacja haskich przedsięwzięć stworzyła zupełnie nowe ramy współpracy. Instrumenty europejskiego prawa prywatnego międzynarodowego dojrzały do ich kodyfikacji. Postępowania europejskie funkcjonujące obok krajowych stały się zaczątkiem europejskiego systemu, równoległego do systemów prawa krajowego. Ich wzajemna relacja będzie ewoluować.

Pozostało jeszcze wiele luk. Należy oczekiwać, iż będą one stopniowo wypełniane, m.in. w toku realizacji programu sztokholmskiego. Sprawne współdziałanie odmiennych systemów prawa wymaga wiele pracy.